

ПРЕДГОВОР С ДЯДО ПЕТКО

Когато наречем някой човек животно, трябва да внимаваме кого от двамата искаме да уязвим. То под небето всички сме божи твари, ама животинките са останали верни на Бога, та затова няма ад за тях. Грациозни или недодялани, красиви или грозни, кротки тревопасни или хищници – всички те са невинни. Не им е дадено да знаят как могат да бъдат нарушавани божиите закони. А на човека е било дадено. И той кажи-речи постоянно се е възползвал. Затова учителят на Александър Македонски благоволил да признае и човека за животно, но веднага се е застраховал – кръстил го социално животно.

Относно началото на близостта между животното и човека остават неизяснени доста въпроси. Когато преди петнайсет хиляди години в Евразия бил опитомен първият сив вълк и бил превърнат той на домашно куче, кой всъщност е направил избора за сближаване? Човекът или вълкът? Много е вероятно вълкът първи да се е завъртял около това странно двуного животно и като разпознал у него собствената си самотия, сприятелил се с него. Малко след това, така твърдят учените глави, била опитомена и първата коза. Но не можем ли поне за миг да допуснем, че именно козата е избрала онзи незнаен човек за свой приятел? Тя му предложила мляко и козлета, а от него се искало само малко трева да ѝ събере за през зимата. Човекът се съгласил и така козата го опитомила.

В легендите продължава и до днес да се твърди, че кошутата и Божата майка така са се опитомили взаимно, че когато на Богородица ѝ се налагало да се яви спешно на хората в някое далечно село, праскала кошутата. Но да допуснем, че легендите са измислени. Ами дебелите книги? Я да седнем и да помислим дали

пък Белчо и Сивушка не са си избрали Боне Крайненеца за свой домашен любимец и не са го опитомили те до такава степен, че да знае във всеки момент как да им помогне? Да не говорим пък колко много животни са опитомили чичо Митуш в онзи чифлик, нека споменем само Балан, Чивга, Текеш, Комур и колко още... Но хайде, да речем, че животните те гледат с човешки очи, имат и уши да слушат, и глас да ти говорят. Но растенията уж нито виждат, нито чуват, пък – нали и те са живи същества – и те си отглеждат по един домашен любимец. Нищо и никакъв стрък домати, забоден в земята, веднага си опитомява човек. Доматът си избира предимно хора от село – да го връзват, да го колтучат, да го пръскат, да го поливат и да го берат. И накрая, съвсем опитомен, сяда човекът пред купата със салата и чашката домашна ракия и цяла вечер премлясква доволно и благославя домата.

То и в града процесът е наличен. Що теменужки и мушката красяха терасите на панелните блокове. Това – някога. Сега излязоха на белия български свят и камелии, и циклами, и бегонии. Всяко саксийно цвете има свой домашен любимец, при това избран по полов белег. Опитомените жени тичат преди и след работа да огледат цветния си господар, да му поднесат вода, да му се поклонят, да го похвалят пред колежките и да покажат снимките му на смартфоните си. Понеже по-нататък не ще стане дума, нека само пътьом да отбележим, че не само живите твари има свои любимци. Преди години например почти всеки москвич и всяка жигула си имаха свой любимец от света на хората. Въртеше се човекът около москвича при всяка свободна минута – с кофичката с вода, с голямата дунапренова гъба и препаратата „Веро“, сапунисваше, търкаше и отмиваше. Накрая оправяше буланата на задното стъкло и тигърчето с клатеща се глава, което демонстрираше гордо на всички участници в движението, че шофьорът е домашен любимец на колата си.

Докато се стигне до тази висока фаза на еволюцията, минало страшно много време. През всичките етапи безспорно се е наблюдавала някаква особена обич от двете страни на опитомяването. И тази обич се проявявала преди всичко като грижа. Грижата, грижата е началото на всичко. И понеже повечето хора са грижовни към нещо извън децата и родителите, затова са и податливи на опитомяване. Но за да стане годен за опитомяване от някое животно или растение, човекът трябвало да опитоми първо самия себе си. Преди да произлезе от маймуната, за която от двеста години насам се твърди, че е прекият му родител, човекът полека се е промушвал през телата на много животни. Додето се сдобие с днешния си вид, той е бил доста половинчат. По някое време например мъжът е бил наполовина човек, наполовина кон, или пък наполовина човек, наполовина бик. И до ден днешен, особено през лятото, намирисва той на конска или на бича пот. Жените пък били наполовина риби и от ония времена им е останала любовта към водата и желанието постоянно да ходят на море. За отбелязване е, че при цялата тая половинчатост човешката половина винаги е била от кръста нагоре, а животинската – от кръста надолу. Явно там долу се е криело родството между човека и животните, та и днес в учените книги читателят може да срещне понятието „телесна долница“. Тези половинчати времена продължили доста дълго и от онова време се пазят множество изображения на такива хора по стените на пещерите и на гробниците.

В послешните времена човекът тъкмо станал и той като хората, но се обогатил езикът и дошла епохата на сравненията с животни с цел да се определи набързо характерът на човека – еди-кой си работел като вол, не знам си коя жена била като пчеличка (но една друга пък била пеперудка!), един се бил напил като свиня, друг бил инатлив като магаре, трети захапвал като куче, четвърти скачал като лъв. Една

жена била привидяна като змия, с два езика, друга била хитра като лисица. Това последното е неправдоподобно сравнение, тъй като лисицата, ако наистина беше толкова хитра, то в първите години след избухването на демокрацията по нашите земи нямаше половината жени да носят застреляни лисици по вратовете си. А едно от най-старите оприличавания е сравнението с гълъбица – за жена хубава, кротка и уважителна.

За обида на животните сравненията процъфтявали, а някои от тях прераснали в етиологични разкази за началото. Така например на глупостта придали овчи произход. И до днес от уста на уста все още се разказва историята за онзи овчар експериментатор. Докато овцете пладнували в тополовите сенки край Дунава, решил той да опита да убеди една от овцете си да се удави сама. Оная на втората минута скочила на крака, влязла решително в реката заедно с всичката си вълна и наистина се удавила, а човекът не могъл да спаси останалите, понеже всичките тръгнали след нея и се издавили до една. Затова – тъй се говори в това крайдунавско село, – когато седнеш да убеждаваш в нещо някоя овца, трябва много да внимаваш в какво именно искаш да я убедиш.

Много рядко ще оприличат някого на птица. Обикновено сравненията са я с орел, я със сокол, все геройски сравнения. И никой от историческите ни герои не е оприличаван на врабче. Нищо че цяла книга има за тях, врабчетата. Врабчето може да е дребно и неугледно, нито цвят по него, нито глас някакъв, ама за нищо на света няма да изостави родното си място. Щото всичко що е щъркел, лястовица, кукувица и какво ли още не, с цел да избягат от студа, прелитат една камара морета да стигнат до Африка. И когато в родината им се позатопли, пак прелитат същия брой морета на обратно, за да си народят тук деца и после пак заедно да отлетят, както правят днес и хората. А врабецът не тръгва никъде, стои тук в

сняг и студ и като Гюро Михайлов пази снеговете да не избягат, та да измръзнат житата. И все пак никои герой не е оприличаван на врабец!

Ако някой човек е много нахален, него веднага го сравняват с муха. По-остроумните го наричат конска муха и по този начин отбелязват изключителната големина на нахалството му. Но за мухата е писано доста, и то много отдавна, още Исаия в Стария завет пророкува: „И ето, в него ден Господ ще даде знак на мухата, която е при устието на Египетската река, и на пчелата, която е в Асирийската земя, и ще долетят и ще заседнат те всички по запустели долини и по скални пещери, и по всички трънаци, и по всички дървета“. Оттогава и до днес мухата и пчелата си живеят дружески по онези земи и по нашите и опрашват де що цвят им попадне. Преди стотина години в едно стихотворение можело да се прочете, че мухите били оплюли стъклата на някаква мрачна болница. Е, случва се! А в друга още по-нова книга е описана мухата по най-естествен начин, с всичките ѝ кусури и добродетели! Но човекът трябва да внимава със сравненията, защото никога не би могъл да знае какво е това да си животно. Та може ли някой да каже какво е това да си муха? То е лесно да изтърсиш, че мухата е летящо насекомо с фасетъчни очи, което се храни с мръсотии. Ама ако тя внезапно се окаже нещо повече от това, което знаем за нея? Ами ако зад мухата, както и зад кучето, както и зад магарето, както зад всяка животинска твар се крие човек, какъвто се оказа случаят с мухата Дядо Петко? Нищо на този свят не е нито окончателно, нито еднозначно – ето все около това се въртяха разговорите ни с писателя Е. А. Той е много наясно с тези неща, защото – както ще бъде показано – бе опитомен и превърнат в домашен любимец от една муха.

В началото на днешния век вестници все още се печатаха и там прочетох, че писателят живеел като отшелник в планината, в къща

без ток и без вода, и само пустош наоколо. Тогава реших да се отзова на поредната му покана и да видя с очите си голата истина. Тя, естествено, се оказа облечена. Е. А. си произвеждаше ток с превъзходен бензинов генератор „Хонда“, беше си направил и малък каптаж, така че в къщата имаше вода по-редовно, отколкото в половината български градове. Успях да установя също, че не беше нито толкова самотен, нито толкова сам в къщата си. При това, без въобще да броя двете му кучета – едрият и космат Дио, кръстен на рок легендата заради сходството в гласовете и в дължината на косите, и дребничката му майка Кери, за която се учудих откъде е взела сили да роди сина си. А гости в къщата му измежду хората – колкото искаш.

В стаята, в която щяхме да работим заедно, имаше няколко мухи и аз се втурнах да ги преследвам. Тогава Е. А. ми каза да не ги гоня, защото едната от тях е Дядо Петко. Какъв Дядо Петко, питам. Ами дядо Петко, неговият дядо. Много добър човек бил навремето, умрял преди петнайсетина години и се преродил в муха, нали индийците вярват непоколебимо в тия работи.

„Ето виж сега – каза Е. А., – виж как ще дойде на отворената книга. Ако е Дядо Петко, ще кацне на лявата страница, ако е Баба Милка, ще кацне на дясната.“ Една от мухите вярно се завъртя над страниците, ориентира се набързо в написаното и кацна отляво. Явно бе Дядо Петко. Чете няколко секунди, поразтърка с ръце фасетъчните си очи и мина направо на следващия абзац. Явно страницата не беше от най-интересните, защото стигна набързо до долния край и отлетя. Побъбрихме за дядовците си още някое време. „Ще сядам да пиша“, обяви Е. А. и разтвори лаптопа. Но не започна да трака по клавиатурата, ами се заозърта из стаята и като спря погледа си в една точка, каза: „Дядо Петко, ела и застани тук!“. И посочи с пръст крайното ляво копче от най-горния ред. Дядо Петко

дойде, за миг се задържа над копчето като хеликоптер, додето се увери, че наистина на него пише Escape, кацна уверено и вдигна фасетъчните си очи към Е. А., който, вече успокоен, започна да лови думите из главата си и да ги прехвърля върху екрана. Следобедът напредна, Е. А. беше написал повече от две страници, изправи кръста си и преди да стане да се поразкърши, покани Дядо Петко да се поразтъпче и той. Мухата се дигна и тръгна кротко по въздуха, изчака стопанина на къщата да отвори прозореца и чевръсто се промуши навън.

В паузата изпушихме по една цигара пред къщата и се върнахме – Е. А. да пише, аз да се правя, че чета, а всъщност да се дивя като дивак на небесно чудо. Още с влизането Е. А. каза: „Виж го, чука на прозореца“. Погледнах натам и като не видях ни човек, ни дявол, а само една муха, реших, че вероятно това е отново Дядо Петко. Точно така се оказа, писателят Е. А. отиде до прозореца, разтвори малко, колкото Дядо Петко да се прибере, затвори отново и се върна спокойно на масата да си пише. Помъчих се да проследя мухата, но ми се зави свят и се отказах. След десетина минути Дядо Петко кацна на прозореца и пак поиска да се разтъпче, писателят Е. А. стана, отвори и затвори след него.

Насилих се и аз да прочета поне една страница, но още на първия абзац се потропа пак, този път на вратата, по човешки. Понеже бях по-близо, излязох в антрето, отворих и само що не си глътнах езика. Пред мен стоеше възрастен мъж, кажи го старец, побелял и с благородство на светец, с нос и очи същите като на моя домакин. Да го кажа направо – Е. А. на стари години. Попита съвсем тихо вкъщи ли е писателят. Кимнах толкова неуверено, та старецът намигна, за да ми даде кураж, и прошепна: „Кажи, че дядо му Петко е дошъл, да излезе за малко“. Обърнах се, преди да се обърне светът, дотътрих се обратно в стаята и предадох на Е. А., че дядо му Петко го търси на

вратата. Писателят въобще не се впечатли от съобщението, стана спокойно от стола и се запъти дългокрако към вратата. Когато се посвестих, заслушах се. Дядо Петко разказваше отвън как докарал дърва за огрев с катърите си, а за Е. А. оставало само да си ги нареже и да си ги нацепи. Говореше отдалеко, бавно и някак неземно, но го чувах ясно. Долових дори как премлясква възпитано от време на време, явно бяха седнали отвън на масата и писателят Е. А., зарадван от срещата, бе сипал една ракия на дядо си Петко.